

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Nyaars-Morgen. Et Rim

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Nyaars-Morgen. Et Rim", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, University of Aarhus. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1824_397-intro-shoot-idm62.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Vurderinger af værket

I dansk litteraturhistorie er 1824 et ganske betydningsfuldt årstal. Fra dette år stammer foruden Grundtvigs *Nyaars-Morgen* også St. St. Blichers "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog", Poul Martin Møllers *En dansk Students Eventyr* (udgivet posthumt i 1843) og B.S. Ingemanns *Waldemar den Store og hans Mænd*. Netop Ingemanns episke digt spiller en rolle for *Nyaars-Morgen*, idet Ingemann sendte Grundtvig *Waldemar den Store* midt under tilblivelsen af *Nyaars-Morgen*. Grundtvig omtaler dette i fortalen og i ottende sang (se nedenfor), og Ingemanns værk udgør en af de få konkrete referencer i *Nyaars-Morgen* til Grundtvigs samtid.

Nyaars-Morgen kan kaldes Grundtvigs åndelige selvbiografi og indtager en særlig plads i forskningen og litteraturen om ham. Man har regnet det store digt blandt hans mest centrale skrifter og ypperste digteriske frembringelser. Allerede H.S. Vodskov mente, at hvis man over for en udlænding skulle fremhæve 8-10 værker fra første halvdel af 1800-tallet, ville *Nyaars-Morgen* være lige så selvskrevet som Oehlenschlägers "Aladdin" og Fr. Paludan-Müllers *Adam Homo*. Vodskov mente endvidere, at der ville komme en tid, da ethvert dannet menneske ville kunne citere strofer af digtet udenad (Vodskov 1884, s. 66). Frederik Rønning betragtede *Nyaars-Morgen* som "det eneste profetiske digt i dansk åndslivs historie" og mente, at det bedst kunne sammenlignes med *Vølvens Spådom* (Rønning 3:1 1911, s. 55 f.).

Vilhelm Andersen var den første, der fremhævede *Nyaars-Morgen* som "Hængselet i Grundtvigs personlige og litterære Udvikling" (Andersen 1912, s. 117; se hertil Dahl 2010, s. 42-46). Ud fra et lignende synspunkt betragtede Hal Koch *Nyaars-Morgen* som "et knudepunkt i Grundtvigs forfatterskab" og vurderede, trods æstetiske forbehold, digtet til at være "et af verdenslitteraturens største værker" (Koch 1944 [1943], s. 96-97). Nogle har placeret *Nyaars-Morgen* i traditionen fra Dante og Milton (Balling 1998) eller sammenlignet det med samtidige værker som William Wordsworths *The Prelude* (Wigh-Poulsen 1993, s. 325) og William Blakes *Milton a Poem* (Grundtvig 2009, s. 167-171). Andre har paralleliseret digtet med T.S. Eliots modernistiske hovedværker *The Waste Land* (Høirup 1954, s. 93) og *Four Quartets* (Borum 1983, s. 106) eller har nøjedes med at kalde det "en af de mærkeligste bøger, der findes" (Behrendt 1974, s. 121). Strofeformen er blevet fremhævet som "Grundtvigs mest vellykkede og egenartede bidrag til dansk vershistorie", der sammen med sikkerheden i versifikationen og billeddannelsen gør *Nyaars-Morgen* til "Grundtvigs største enkeltstående litterære værk" (Auken 2005, s. 353).

Den høje vurdering af *Nyaars-Morgen* har dog ikke været enerådende (se fx Vilhelm Andersen 1924, s. 172) og har desuden fra begyndelsen været ledsaget af, at man har fundet digtet vanskelig tilgængeligt og uoverskueligt. Man har fremført dette som forklaring på digtets ringe udbredelse, men det har også bevirket, at helhedstolkninger har været påfaldende sjældne. Digtet er ligefrem blevet kaldt en dødsfælde: "Hvis man først kommer ind i dette 312 strofer lange digts symbolvævning, så er der erfaring for, at man aldrig kommer ud. Der er fundet forskere derinde" (Henriksen 1983, s. 83).

Grundtvig omtalte i et privatbrev den 30. september 1824 *Nyaars-Morgen* som sit "Hane-Gal" (Grundtvig 1926, bind 2, s. 87), hvilket i sammenhængen betyder noget i retning af en morgen- eller vækker-sang. I fortalen til digtet indrømmer han, at mange vil finde dele af det "urimelig sært" (s. IV). I sit tidsskrift *Danskeren* omtalte han senere *Nyaars-Morgen* som en række af "i en vis Henseende meget rimelige men i alle andre Henseender meget urimelige 'Strøtanker'", som han selv "kun halvveis forstaaer" (*Danskeren*, bind 2, 1849, s. 203). I *Nordens Mythologi* 1832 citerer han to strofer fra ottende sang af *Nyaars-Morgen* (strofe 223-224) og medgiver i en note, at digtet er lidt dunkelt, som alt jo er i daggryet, men tilføjer, at det er "udsprunget af saa levende og mild en Morgen-Lyst, at lidt op ad Dagen bliver det nok bekiendt" (Grundtvig 1832a, s. 615). Den store inspiration, der ligger til grund for *Nyaars-Morgen*, og den forløsning, det var at skrive det, har Grundtvig omtalt flere steder (bl.a. i fortalen).

Baggrund

Den nærmere baggrund for *Nyaars-Morgen*, der udkom den 4. september 1824, var det dødvande, Grundtvig var havnet i, efter at have brugt flere år på at oversætte det angelsaksiske Bjowulfskvad og de store krøniker af Saxo og Snorre. Det møjsommelige oversættelsesarbejde havde isoleret ham, og lysten til igen at træde aktivt ind i sin samtid var begyndt at vågne i ham. I 1820 havde han udgivet Bjowulf-oversættelsen, og da han i slutningen af 1822 af kongen blev kaldet til kapellan ved Vor Frelsers Kirke på Christianshavn, efter at han siden påsken 1821 havde været sognepræst i Præstø og Skibbinge, var det øvrige oversættelsesarbejde næsten færdigt.

Under indtryk af omverdenens åndelige ligegyldighed begyndte Grundtvig så i efteråret 1823 at skrive et forsvarsskrift for kristendommen, et arbejde der gik i stå og blev genoptaget adskillige gange i de følgende

måneder. Sideløbende hermed udarbejdede han sine prædikener, bl.a. aftensangsprædikenen til 1. søndag i advent over Rom 13,11-14 (trykt i Grundtvig 1983, bind 2, s. 25-29). I fortalen til *Nyaars-Morgen* citerer han Rom 13,12 som et forvarsel om den stærke oplevelse af at træde ud i dagslyset, der ligger til grund for digtet: "Som Præst havde jeg følt det, lige siden Kirke-Aarets Begyndelse, da det gjennemlyne mig, at *Natten var forgangen og Dagen kommet nær*" (s. XIV).

En ny utrykt afhandling til kristendommens forsvar blev til i de første måneder af 1824: "Brevveksling imellem Nørrejylland og Christianshavn" (Grundtvig-arkivet, fasc. 99; titlen er ikke Grundtvigs, men skyldes Begtrup). Hovedmanuskriptet til dette værk er blandt de mest udførlige af de ca. 20 forskellige udkast til et forsvarsskrift, der findes i Grundtvigs efterladte papirer (jf. Begtrup 1901, s. 38-47). Afhandlingens ledende idé er forskellen mellem spørgsmålene: "Hvad er den sande kristendom?" og "Er kristendommen sandhed?", som peger frem mod tvillingeteksterne fra 1826-1827, *Om Christendommens Sandhed* og *Om den sande Christendom*. Men den indeholder også et tilbageblik på Grundtvigs personlige udvikling indtil dette tidspunkt. I den forbindelse skelner han mellem forskellige faser i sit liv, som han benævner hhv. sin mytologiske (1806-1810), teologiske (1811-1815) og historiske fase (efter 1815) (Grundtvig 1906, s. 231). Denne selvbiografiske periodisering går igen i opbygningen af *Nyaars-Morgen*.

* Titlen på en af Grundtvigs mest kendte salmer, "De Levendes Land" (1832b), er sammenfaldende med et centralt udtryk i *Nyaars-Morgen*, og salmen kan være affattet i forbindelse hermed. Salmen (som også kendes under titlen "O deilige Land") er i hele sit anlæg nært beslægtet med *Nyaars-Morgen*, men dateringen er omstridt. Den er af forskningen blevet placeret både i 1824 og i 1825 (se *Bibliografien*, nr. 502A, s. 283). Jf. også de beslægtede salmer "O kristelighed" og "Jeg kender et land", hhv. nr. 321 og 561 i *Den Danske Salmebog* 2002.

Indhold

Fortale

Nyaars-Morgen blev skrevet hen over sommeren 1824, og fortalen er dateret den 12. august. Grundtvig giver selv en biografisk nøgle til *Nyaars-Morgen* ved i fortalen summarisk at gennemgå sit livs og forfatterskabs bane fra ca. 1806 til 1824, et tidsrum, han kalder sine atten "*Prøve-Aar*" (s. XVII). Han giver dermed et ydre omrids af det livsforløb, der i digtet fremstilles billedligt og symbolsk. Grundtvig dvæler især ved det ovenfor beskrevne forløb og udlægger dramatisk, hvordan hans liv under arbejdet med at oversætte Saxo og Snorre førtes længere og længere ind i et mørke og en isolation, som han beskriver som en tredobbelt død: Først døde han poetisk (dvs. han oplevede en sproglig krise i forsøget på at give de gamle skrifers døde sprog et levende udtryk), så historisk (dvs. han mistede forbindelsen til sin samtid), og til sidst døde han "*hjertelig*" (dvs. følelsesmæssigt) (s. XI). Omslaget kom, da han blev kaldet til præst, først i Præstø og senere i hovedstaden, hvor han kunne forkynde "i den Bye, hvorfra Vantroen udbredte sig over Landet" (s. XII). Et håb blev tændt i ham i forbindelse med adventsprædikenen i 1823 (se ovenfor), og da han ved sommertid greb digterpenen, oplevede han et afgørende gennembrud: "da følte jeg først, liflig gjennemglødet, at *for mig* var oprundet *en velsignet Nyaars-Morgen i Skjær-Sommer*" (s. XV). Grundtvig beretter videre, at han midt i denne glæde (formentlig i slutningen af juni eller begyndelsen af juli 1824) modtog Ingemanns *Waldemar den Store og hans Mænd*, som han, trods sin utilfredshed med Ingemanns negative vurdering af Saxo, oplevede som en bekræftelse af sin egen bestræbelse på at genoplive Danmarks og Nordens heroiske fortid (jf. også brevene mellem de to fra juli måned, Grundtvig og Ingemann 1882, s. 12-23).

Det store mål, der foresvæver Grundtvig, er "*Oplivelsen af Nordens Helte-Aand, til christelige Bedrifter, paa en, med Tidens Tarv og Vilkaar, passende Bane*" (s. XVIII). Troen på at dette mål kan indfries, finder han i sin overbevisning om, at hele menneskeheds historie som en "Guds Finger" (s. XVIII) peger på Norden som stedet for en kristelig opvækkelse. Grundtvig erklærer også sin tro på, at "*Danmark er Historiens Palæstina*" (s. XIX), der kun kan opfylde sin historiske mission ved at tilegne sig sine forfædre på samme måde, som de hedningekristne i Kristus tilegnede sig Abraham, Isak og Jakob. Det er et håb, som Grundtvig betragter sig selv som bærer af, fordi danskheden i ham er "historisk indpodet" (s. XX), men det omfatter også Norge, som Danmark havde mistet i 1814. Grundtvig er så at sige kanal for håbet, og dets indløsning ser han ligefrem i en sammensmeltning af sig selv og "det Danske Hjerter-Folk" (s. XIX). *Nyaars-Morgen* er det storladne udtryk for denne ambition.

Karakteristisk for den begejstrede stemning, der hersker i fortalen, er de mange ord, der angiver en ny begyndelse. Ud over selve digtets titel, er det ord som "Morgen-Følelser" (s. IV), "Morgen-Hilsen", "Morgen-Psalme" og "Morgen-Drømme" (s. XVI), men også ordene håb/håbe forekommer mere end en snes gange.

Grundtvig kontrasterer desuden løbende sin egen følelse af opvågnen og nyt liv med samtidens ligegyldighed og åndløshed. Han spiller adskillige gange på ordene rimeligt/urimeligt ved udsigten til rimets (dvs. digtets) modtagelse i samtiden.

Fortalen rummer desuden nogle interessante forvarsler om Grundtvigs eget senere virke, fx foregriber han sin egen fornyelse af salmegenren (s. XVI). Hans ønske om "en lille Kreds af venlige Medarbejdere" (s. XVIII) til at hjælpe sig fik desuden kort efter sin opfyldelse i arbejdet med *Theologisk Maanedsskrift*, hvis første hæfte udkom i marts 1825 med Grundtvig og A.G. Rudelbach som udgivere og J.C. Lindberg som fast medarbejder. Endelig peger det nævnte arbejde med et forsvarsskrift for kristendommen, som også nævnes i fortalen, frem mod *Kirkens Gienmæle* fra september 1825.

Det følgende handlingsreferat af *Nyaars-Morgen* følger den opdeling af det digteriske indhold i ti afsnit, som Grundtvig selv angav i førstetrykket ved hjælp af skillestreger. De ti afsnit blev af Svend Grundtvig i 1883 forsynet med romertal, ligesom han tilsatte fortløbende strofetal i *Poetiske Skrifter* (Grundtvig 1883, bind 5, s. 152-270). I forskningen har der desuden med tiden dannet sig en tradition for at omtale de ti afsnit som "sange" (første gang brugt af J.H. Monrad i 1896), og det er også fulgt her. Parafrazen af de enkelte sange støtter sig navnlig til Grundtvig 1901, Auken 2005 og Nyegaard 2007.

Første sang

Første sang, der dækker stroferne 1-20, indledes med et "Guds Fred!" til folkene i Danmark og Norge og følges af et "God-Morgen!" (strofe 3), der sætter scenen for et fredfyldt morgengry midt i den nordiske natur ved skov, fjeld og strand. Forud for denne harmoni er gået en voldsom nattekamp, der beskrives i apokalyptiske billeder som en kamp mellem lys og mørke, mellem Mikael og dragen (Åb 12,7). Digteren er i tvivl om, hvorvidt han selv har været vågen eller har drømt i løbet af natten, og aner i det hele taget kun dunkelt den virkelige karakter af det, der er passeret (4-6). Han er dog forvisset om, at dagen nu har sejret over natten, og udråber sin lyst til at "sjunge" i den anledning (7-8). Han tiljuble i sin glæde solen (herunder evighedssolen, Kristus), månen (herunder dens afglans: Guds menighed) og stjernerne, som de stod ved altings begyndelse i tidernes morgen (9-13). Han påberåber sig desuden Mimer (historien), Sleipner (poesien) og "Old-Brages Tunge" (de nordiske mytekvad) som erkendelseskilder, der skal hjælpe ham med det dagsværk, han nu vil kaste sig ud i (15-17). Hvordan det vil gå, om han også vil høste, som han har sået, kan kun åbenbares i og med tiden (20).

De følgende otte sange udfolder derefter den forudgående natlige kamp og former sig dels som et selvmytologisk tilbageblik på Grundtvigs livsbane i årene 1806-1824, dels som en rejse i Danmarks historie.

Anden sang

Anden sang (strofe 21-36) er et tilbageblik på Grundtvigs såkaldte asa-rus, dvs. årene 1806-1810/11. Sangen foregår i vinterkulde og nattemørke, en stærk modsætning til den indledende idyl, og former sig som en drøm.

Digteren beskriver sig selv som en udstødt og ulykkelig, der befinder sig på gravens rand (22-23), da Odin pludselig dukker op og tager ham med på den mytologiske hest Sleipner (24). Dette billede har sit forlæg i Saxos sagn om Hadding, der, inden han blev konge, blev indbudt af Odin til en rejse over havet. De rider over bølgerne til en sal i et fjeld (25-26), hvor Odin giver Grundtvig et bæger mjød til at drikke asernes skål. Dette løser Grundtvigs tunge, han bliver nordisk digter og kan synge de gamle heltes pris (27). Odin tager ham derpå med tilbage, udstyrer ham med sværd, hjelm og skjold og gør ham opmærksom på, at han nedstammer fra selveste Palnatoke. Dette indvier ham samtidig i kristendommens forhold til asalivet (28-29). Disse strofer og de følgende er symbolske omskrivninger af udviklingen i Grundtvigs overvejende norrønt orienterede forfatterskab i den pågældende periode. Han når frem til den foreløbige erkendelse, at de nordiske myter er en genspejling af kristendommen, men at de ikke rummer hele sandheden (36).

Tredje sang

Det næste tilbageblik er på overgangen mellem det, digteren selv betragter som sin mytologiske og

teologiske periode, dvs. tiden omkring det kristelige gennembrud i 1810/11. Tredje sang (strofe 37-76) er da også fyldt med kristne referencer og med mere eller mindre skjulte bibelhenviisninger.

Mindet om sit åndelige gennembrud har Grundtvig endnu præsent, det er ikke bare en drøm, men en endnu levende strøm i ham (37). Opvækkelsen blev dog indledt af et omfattende sammenbrud (i december 1810), der skildres som en forstødelse af langt værre karakter end den, der blev fremmanet i anden sang. Han følte sig forstødt af Gud og gøs i fortvivlelse over sin egen kulde (39). Han følte smerteligt, hvad det vil sige at have lys uden varme, og forsøgte forgæves på at omskabe sig selv ved egen kraft (41). I denne fortvivlede situation trådte Helligånden frem i egen person (42), og i stroferne 44-53 taler Ånden direkte til Grundtvig. Ånden tugter ham for hans selvbestaltede omvendelsesforsøg og trøster ham ved at føre ham til alters og døbe ham. Grundtvig pålægges derefter at gå ud og forkynde Ordet og at udråbe, at hele verdensforløbet i sidste ende er til Kristi ære. Han må gerne beskæftige sig både med historien og myterne, bare han ikke lader sig forvirre og tager skindet for sandheden.

Dernæst følger en beskrivelse af, hvorledes Grundtvig påbegyndte sin kamp for at genoplive den lutherske reformation bl.a. ved at understrege Luthers umistelige arv: det rene Guds ord, den nye kirkeorden, salmesangen, lærebogen, menigheden og nadverbordet (54-67). Resten af sangen (68-76) beskriver, hvilke virkninger Grundtvigs forkyndelse fik i ham selv. Når han som "Luther hin lille" læste i Bibelen, steg et lys op af ordet, og duer med dannebrogfarver dalede ned over ham (68-69). Han modtog syner, der både pegede frem mod en kristen fremtid og tilbage mod Nordens fortid, og han indså, at hans opgave især var at hæve de skjulte skatte i Danmarks historie. Dette resulterede i *Roskilde-Riim* (76), der blev skrevet i 1812 og udgivet i 1814.

Fjerde sang

Fjerde og femte sang beskriver omorienteringen i Grundtvigs forfatterskab o. 1815, dvs. overgangen til det, han kalder sin historiske periode.

Fjerde sang (strofe 77-98) indledes med, at digteren på ny får besøg af Ånden i skikkelse af en (igen dannebrogfarvet) due, der bebrejder ham hans utidige Luther-identifikation. Den befaler ham i stedet at vende sig mod arbejdet med den danske og nordiske historie og i øvrigt holde sig vågen og beredt for åndens forklarelse (77-80). Herpå følger et oprin, der har karakter af en Jakobskamp (1 Mos 32,25-30) og indledes med, at digteren griber duens vinge, da den er på vej væk (81). Han fremfører et længere forsvar for sin kamp for kristendommen og Nordens genoplivelse, som nok udsprang af menneskelig fejlbarlighed, men dog byggede på Bibelens ord (82-94). Duen svarer, at han gerne må fortsætte sin kristelige tale, men at det var bedre, om han kunne tie stille (95). Duen giver så digteren det løfte, at den duefjer, han står med i hånden, skal være et tegn på, at han gennem digtningen skal udfolde Åndens budskab (96-97). Men da duen letter og flyver bort, er alt blevet nat; en vinter har lagt sig over jorden, og den beskrives som selve Fimbulvinteren, der varsler Ragnarok (98).

Femte sang

I femte sang (strofe 99-139) indbydes digteren igen (jf. anden sang) til at tage en rejse med Odin (101), her også kaldet "Norne-Gjæsten" (104). De rider sammen på Sleipner til Mikaelshulen ved Nordsjø i Telemarken, hvor der i middelalderen var indrettet en art kirke indviet til Sankt Mikael (105). Odin fortæller ham, at dér vil han finde de gamle nordiske helte gravet ned (107), og mens digteren indsamler støvet af heltene, ser han som i drømme de gamle konger leve op for sit blik (109-110, der giver en slags overblik over *Norges Konge-Krønike*). Da ilden i hulen blusser op, ser han imidlertid, at de blot er livløse skygger (111). Derpå kommer en kvindeskikkelse digteren i møde (112); hun er Vor Moder, den personificerede Danmarkshistorie, og tager digteren med ud på endnu en rejse. Denne rejse trækker ligesom rejsen med Odin på Saxos Haddingsagn (jf. Auken 2005, s. 395).

Vor Moder og digteren påbegynder nu en nedstigning gennem et tågedække (115), forbi døde mænds stier (116), en række kongestøtter (117) og den mytologiske flod Slid (118), ved hvis bred helte afholder kamplege (119). De rejser videre over bjerge og kommer endelig til en egn, "de Levendes Land", hvor Vor Moders vugge er placeret (122). Adgangen til vuggen er imidlertid spærret af en høj mur af is (123 og 126), som Vor Moder først prøver at nedbryde vha. en hammer af guld (124-128) og derpå at forcere ved hhv. at springe over den og finde vej gennem den ved at gøre sig lille som en bi (130). Begge forsøg mislykkes. Først da hun vrider hovedet af en hane og kaster det over muren, sker noget: Hanen begynder at gale på

den anden side af muren, og ismuren smelter (134), ligesom en række andre underfulde ting indtræffer (132-133 og 136-138). Sangen slutter med forjættelsen af det åndelige fællesskabs virkeliggørelse (139).

* Vor Moders vugge kan ses som et billede på historiens udspring og ismuren som et billede på, at historien forhindres i at strømme frit. Den nordiske verden, der henligger i mørke og kulde, vækkes således til live, da hanen galer, og muren smelter (jf. Auken 2005, s. 396). Et stærkt symbol i femte sang er også kærmindeblomsterne. Kærmindeblomsten (forglemmigej) er for Grundtvig en typisk dansk blomst, hvis navn spiller på betydningen "kære minder", og hvis farve er blå, himlens, havets og øjets farve i Grundtvigs symbolverden (Toldberg 1950, s. 44-46). Blomsten er Vor Moders (og havfruens) attribut, og sammen udgør de et symbol på det kristne Danmark, på landets historie sammenføjet med himmelspejlet (Nyegaard 2007, s. 264 f.).

Sjette sang

Hvor begivenhederne i femte sang indtraf "lignelseviis" (123), dvs. symbolsk, er vi i sjette sang (strofe 140-168) tilbage i digterens biografi, i årene med de store oversættelser, der var rettet mod den åndelige vækkelse af det nordiske folk.

Opgaven bestod i at hente arven fra fædrene i fortiden op fra glemslens mørke i Hel (141), en opgave, som Grundtvig modstræbende tog på sig af fædrelandskærlighed (142), fordi han indså, at det ikke er nok kun i ånden at besøge fædrene (143). Selv om den i sig selv var skøn, var en Haddingrejse ikke fyldestgørende (144), og selv om det var en lykke at kunne pege på Danmarks glemte guld med digterstaven, er det ikke nok, hvis det ikke bygger på Kristi ånd og ord (145-147). Grundtvig troede selv i sin tid, at han kunne nøjes med blot at pege på den skjulte skat (149), men hverken hans *Heimdal* ("Bølgernes Søn") fra 1815 eller *Danne-Virke* 1816-1819 havde vækket folket (152). Digteren trøstede sig med, at digtekunsten ikke kun er spildt møje, at den med tiden vil vise sit værd (153-157), men denne trøst fik sit grundstød af hans tiltagende isolation: "Jeg talde tilsidst med mig selv!" (158).

Med endnu en allusion til Haddingsagnet går det nu op for digteren, at han selv må spille hanens rolle for at genskabe forbindelsen til den historiske arv. Den død, som Vor Moder viste ham i femte sang, må han selv personligt stå igennem, konkret ved at begrave sig i bøgerne og de store oversættelser (159-160). I de følgende strofer angriber Grundtvig samtidens lærde, der ikke har vist sans for hans arbejde og dets mål (161-163), men indser, at den slags er frugtesløse anstrengelser (164-165). Sangen slutter med en lovprisning af Gud, der førte ham med sin finger og sendte sit lys, så Grundtvig kunne se sig om i dødsriget (166-168).

* Omdrejningspunktet i sjette sang, Grundtvigs indsigt i at han selv må spille hanens rolle i Haddingsagnet, er en erkendelse af, at kun gennem overvindelsen af døden bliver den sande verden og det sande menneskelige fællesskab muligt (Balling 1998, s. 123). Gennem sin selvopofring indoptager Grundtvig folket, mytologien, lutherdommen og historien i sin egen person. Flemming Lundgreen-Nielsen har da også beskrevet *Nyaars-Morgen* som højdepunktet af Grundtvigs selvsymbolik (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 866 og 891), dvs. hans forestilling om selv at stå som tegn på en åndelig fornyelse i Norden.

Syvende sang

Syvende sang er digtets længste og dækker stroferne 169-221. Den gennemløber hele Grundtvigs livsbane fra barndom over ungdom til digtets nutid og munder ud i hans forsøg på med oversættelsesarbejdet at genoplive den fædrene arv ved hjælp af gendigtning på et folkeligt tungemål.

Indledningsvis lyder der en "*folke-lig Røst*" (169), som antagelig er en hentydning til Saxo-oversættelsen. Denne røst havde i 100 år ligget gemt som vintersæden (170) og kun svagt givet sig til kende i folkesagn om trolde og genfærd (171) og i de salmer, som digteren havde hørt i sin barndom på Sjælland og i Jylland (172-173). Efter i sin ungdom at have foretrukket tonen i de oldnordiske kvad og myter (174-175), fik han igen øre for fædrenes salmer og med dem "*Hav-Fruens Stemme*" (176-177). Med en henvisning til et digt af Jørgen Sorterup (som Grundtvig skrev om i *Idunna* og *Nyaarsnat*, begge fra 1810) tog en tordnende stemme ordet, som lød til digteren, da han blev kristeligt vakt i 1810/11. Stemmen (178-185) varslede en fornyelse af modersmålet, der beskrives som en klædning bestående af tre elementer: skoven, havet og klinten (178-179). Håbet om en fornyelse forliste imidlertid, fordi grobunden var gold (181), og stemmen udmaler, hvordan Dana (personifikationen af Danmark) åd sit eget foster (183), hvilket gør håbet om de dodes genopstandelse til en gru (184-185). Stemmens domstale suppleres af et spinkelt håb om, at barnet endnu

lever (187), men frygten overdøver håbet (188).

Så vågner tanken i digteren (o. 1815) om at tale til folket i en anden tone og med midler, som tidligere havde vækket "Den Frue i Nord" (189), dvs. Dana eller Vor Moder. Han gemmer sværdet af vejen og benytter i stedet nåle, i betydningen: viddets nålestik (191-192), og søger tilbage til Peder Laales og Peder Syvs ordsprog samt til "Broder i Soer", som er en henvisning til *Den danske Rimkrønike* (193-194). Her finder han ikke alene nåle, men også sansen for det folkelige sprog, og han indser, at det talte sprog må løsrives fra sin binding til det skrevne (194-195). Vor Moder taler jo, som bonden altid har gjort (196), så den, der vil tale til folket, må derfor benytte folkets eget sprog og ikke lærde vendinger (197-199). Digteren sammenligner herefter sin brug af det jævne folkelige sprog med det at trække furer i havet med en "Plovstav", der trækkes af stude, ligesom i Gefion-myten (200-201). Med en drejning af et ordsprog hos Peder Syv udtrykkes overbevisningen om, at selv om der ingen umiddelbare spor er i havet efter slagene i Øresund, skal der nok i længden, trods den foragt digteren mødes med, vise sig følger af det folkelige sprogs genoplivelse, og han varsler til formålet en højskole i Lund (202-203). De følgende strofer er variationer over digterens forsvar for at benytte den folkelige og ikke den høje stil og har bl.a. brod mod den lunkne modtagelse af Grundtvigs Saxo-oversættelse i samtiden (204-211).

Med sukkende hjerte tager digteren så fat på oversættelsesarbejdet, men går i stå mod slutningen (212); en tilstand af udslukthed tager over, og han må ty til forstandens hjælp, da ånden slipper op (214). Den lærde samtid beskrives som sovende (215), og han selv mister helt lysten til at digte (216-217). Disse strofer beskriver tiden omkring 1819, et lavpunkt i Grundtvigs liv (jf. fortalens omtale af, hvordan han døde tre gange). Da han igen begynder at mærke ånden røre på sig, bliver det alligevel ikke til noget (218), men da han gnaven lægger pennen fra sig, kommer morgenrøden ham pludselig i møde (219). Det er formentlig en henvisning til selve inspirationens øjeblik i forsommeren 1824 (disse to strofer citerer Grundtvig i *Mands Minde* 1877, s. 457). I det øjeblik løstes hans gåde (220), og sangen slutter med et eskatologisk billede, der griber tilbage til strofe 211 (fiskene, der bliver til fugle, jf. Matt 4,18-22) og udtrykker forvisningen om, at dødssukket til sidst skal forvandles til svanesang (221).

* I det oprindelige udkast (fasc. 388.79) følger 24 strofer om "Nordens Svaner" efter strofe 221 (trykt i *Poetiske Skrifter*, bind 5, s. 274-283; titlen er Svend Grundtvigs) fulgt af den trykte udgaves strofe 300-306. I dele af forskningen mener man, at det er modtagelsen af Ingemanns *Waldemar den Store*, der har givet Grundtvig anledning til at stryge stroferne om svanerne og i stedet digte ottende sang (jf. Auken 2005, s. 433 f.).

Ottende sang

Ottende sang (strofe 222-258) uddyber på én gang opdagelsen af det folkelige fællesskab og Grundtvigs begejstring for B.S. Ingemanns episke digt *Waldemar den Store*. Det indledes med digterens sidste minde: tonerne af en strengeleg, der kundgør, at danerne vil vågne på ny (222). Strengelegen er Ingemanns digt, som Grundtvig betragter som en genoptagelse af Saxo og Absalons bestræbelser (226-229), og Ingemann selv dukker op i sangen i skikkelse af en svale (230).

* Ingemann skrev *Waldemar den Store* på baggrund af Grundtvigs Saxo-oversættelse. Det fremgår dog af brevvækslingen mellem de to venner i 1824 (og jo også af fortalen til *Nyaars-Morgen*), at Grundtvig var skeptisk over for Ingemanns fremstilling af Saxo som en "aandløs og kejtet Bogorm". For Grundtvig var Saxo "Faderen for al ægte dansk, poetisk-historisk Videnskabelighed", og han følte sig derfor selv som en genlyd af ham (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 17-19).

Svalen, der hidtil har været ene, men nu kommer i selskab med de gamle genoplivede helte, er tegn på en herlig sommer og en livgivende varme, og Saxos arvtagere skal nu samle sig om Absalon og forsvare Dana (231-235). Med et lån fra Saxo berettes det, at kongedatteren Sigrid nu er blevet udfriet fra sit fængsel i en bjerghule, og hendes hår, der før var bundet op i en knude, nu er redt ud igen (236-237). Med referencer til Det gamle Testamente forkyndes endnu en gang en herlig sommer og det dødes genoplivelse (238), der i et stort poetisk billede udlægges som en frugt af kristendommen: Herren har sendt vand fra paradisloderne til Danmarks kyster (239), fordi havfruen (dvs. Danmarks eller folkets sjæl, se Toldberg 1950, s. 191-201) tog imod dåb og nadver og troede Guds ord (239-241). Kristendommen skal blomstre i landet, ligesom vinranken snor sig om bøgen, fordi havfruen fra begyndelsen, i stedet for det faste land, søgte de levendes land (242-243) og den rullende bølge derfra, på samme måde som stamfaderen Noa gjorde det i syndflodens og pagtens dage (244-247).

I lyset af dette tydes havfruens gåde til trøst for hendes børn, som på dommedag skal løftes op, mens jorden lutres (248). Med sine brødre lyttede hun til Bergelmers søns sange (Bergelmer er den norrøne pendant til Noa), som vakte hendes længsel efter at flyve over havet for at finde sit sande hjem (249-250). Havfruen fik da vinger og indledte en flyvetur, der ledsagedes af Noas påmindende hvisken, først til et sted med druer,

dvs. Middelhavslandene (251-252), så mod vest og nord, indtil hun standsedes af grå isklipper (253-254). Hun søgte da mod øst og fandt en ø med bølgede skove, blomstrende enge og fuglesang ved bælt, klint og strand (255-256). Hun opdagede, at det var Sjælland, hun var nået til, og her fandt hun sit foreløbige paradisiske hjem, hvor hun vil svømme som en svane i fjorden, indtil hun ser himmelblå telte i de levendes land, dvs. indtil hun engang hæves op til himlen (257-258).

Niende sang

Niende sang (strofe 259-296) begynder med digterens henvendelse til sine landsmænd: hvis de ikke nu forstår ham, så har han sit fædreland blandt de døde under jorden (259), og hvis de ikke nu ser den dybere betydning af bølgen (historien) og øen (hjemmet midt i tidens strøm), så har han sunget forgæves om kjortlen, der består af skoven, havet og klinten (jf. 179), dvs. det fornyede modersmåls bestanddele (260-262). I så fald må han flyve bort til et sted, hvor man har øre for hans salmer (263); dér vil Gud gøre ham til et folk, der har sans for det nordiske (264), og dér vil håbet og salmesangen aldrig forsvinde (265). Men hvis han udvandrede, ville han svigte sin opgave, hvilket beskrives med eksempler fra nordiske myter og sagn: Han ville blive en enlig forpost som Heimdal (266), som en Palnatoke i Jomsborg og en halvbroder til Loke (267), og han ville svigte sit fædreland (268). Sammenligningerne fortsætter: Han ville blive som en anden Jørmunrek, der byggede et vikingeskib og stak til havs (269-270), han ville huse Bikke i sit bryst og få Svanhilds brødræs hævn at føle (271-272). For ikke at udsættes for alt dette er han blevet ved sin kerte, har fortsat sin nattegerning og sunget klagesange som Gudrun, Svanhilds mor (273). Og nu vil han ikke spille flere kræfter, derimod opbyde sine sidste, så må det briste eller bære (274-276).

Digteren overvejer, hvor han nu skal vende sig hen, og erindrer, hvordan han som barn hørte sang, han aldrig vil glemme, og hvis salmetone han nu må videreføre (277-278). Det var barnepigen Malene ("Gold-Ammen"), der sang for ham i barndomshjemmet, hvor hans far tog sig gavmildt af alle uanset stand (279-282). Malene brugte også fyndige ord og gamle vendinger, som digteren tog til sig (283) og brugte i sit arbejde med at hæve den fædrene skat (284). Denne skat foragtes stadig, men digteren har bevaret den takket være mindet om Malene, og han bringer sin "Sprog-Mesterinde" tak i hendes grav (285). Hvis ikke det er en glæde at synge de gamle helte op af graven, om de så kun går på krykker (286), og at vogte de små og føre dem sammen "Ved gammeldags Tale" (287), så var digterens gerning forbandet og forgæves (288).

De negative tanker skydes herefter bort, og digteren trøster sig ved, at der endnu banker et hjerte i "Hav-Fruens Hjem" (289). Hjertet tilhører Ingemann, der anerkender Grundtvig som en broder og får ham til trods alt at betragte Danmark som sit fædreland (290). De vil dog forlade landet sammen, hvis man ikke længere vil lytte til Ingemanns toner (291), men den sorg skal de ikke gøre Danmark ("vor Moder"), der har sørget længe nok med dem begge (292). Digteren er derfor nu overbevist om, at han skal blive i Danmark, Vor Moder er atter vågnet i hans bryst, og han har, med en våbenskjoldsmetaforik, set sund og bæltet som de tre "*himmelblaa Løver*" (293), der hilser ravhjerterne på Møns Klint (294). Løverne beder Ingemann om at bade ravhjerterne i Sorø Sø, hvilket vil få Vølund (dvs. Oehlschläger) til at gøre et smykke af dem, som Freja skal bære, når hun genforenes med Othar (295). Løverne selv skal (formentlig sammen med Grundtvig) bekæmpe hedningerne på Arkonaborg på Rügen (296).

Tiende sang

Tiende sang er digtets korteste (strofe 297-312) og er en tilbagevenden til begyndelsessituationen. Der indledes med tre strofer, som er næsten identiske med strofe 1-3: Guds fred lyses atter over Norden (297-299), hvorefter Ånden tager ordet og beholder det digtet ud. Ånden byder digteren at forkynde, at der nu vil dannes en klangbund i menneskene (300); at Dannebrog skal vaje over Danmark (301); at den forfaldne kirke skal genrejses i Norden og dens lys skinne klart (302); at menighedens sang skal genfødes som fugl Føniks af asken (303) og erstatte tidens "ranglende Bjelder" (304); at åndløs 'vidskab' snart skal vige for lyset (305), og at skolen vil vågne til nyt liv (306). Enhver skal nu høste, som han har sået (307); den, der kun søgte den ydre skønhed (blade og blomster), vil høste "Skyggen af Pragt", og den, der har hobet korn op i sin stald, må leve på den hårde klippe, mens den, der såede i håb om Guds nåde, skal få en rig høst (308). Efter høsten kommer en vinter, men endnu er det lunt (309), dog til sidst vil der komme en juletid, hvor det fryser så meget, at man må flygte til et beboeligt sted, ligesom digteren selv har drømt om (310-311). Men alt imens markerne bølger, fuglene flyver over skoven, og folk har sans for krøniken, skal der lyde et Guds fred! over folket i Norden (312).

* Åndens store tale kan udlægges som en profeti om, hvad det er, forløbet i *Nyaars-Morgen* har forberedt.

Hele digtet har et eskatologisk perspektiv, der tidsmæssigt viser både tilbage til skabelse og syndefald og frem til apokalypsen (Auken 2005, s. 455). Opfyldelsen af digtets vision ligger i fremtiden, og finalen rummer dermed en begyndelse, ligesom morgenen er dagens begyndelse, og nytåret er årets (Nyegaard 2007, s. 268).

Modtagelse og efterliv

Nyaars-Morgen udkom som nævnt den 4. september 1824, og Grundtvig finansierede selv udgivelsen. Det fremgår af fortalen, hvor han taler om sit håb om trods alt at finde velvillige læsere: "Uden dette Haab kunde jeg neppe udgivet, hvad jeg af min Fattigdom selv maa bekoste" (s. IV). Blandt udkastene til digtet findes et salgsregnskab (fasc. 388.81) med en opgørelse over, hvor mange eksemplarer der er blevet solgt af bogen i perioden september-december 1824. Der må være tale om en oversigt over de eksemplarer, Grundtvig har solgt fra sin egen bopæl (se annonceringen af bogen i tekstredøgørelsen), og regnskabet viser et mådeligt salg: 13 eksemplarer i september og bare 5 sammenlagt i de følgende tre måneder.

Nyaars-Morgen blev anmeldt i *Conversationsblad*, nr. 9 fra den 7. oktober 1824, s. 66-71. Den anonyme anmelder indleder med at bemærke, at digtet især pga. fortalen har vakt megen sensation, og at fortalen synes at bekræfte det almindelige rygte om, at Grundtvig agter at forlade landet. Herefter bringes nogle uddrag fra fortalen og til sidst et citat af de to første og de fire sidste strofer af digtet. Det er formentlig dette fokus på fortalen, der senere fik Frederik Rønning til at formode, at det var den, snarere end digtet selv, der var blevet læst i samtiden (Rønning 3:1 1911, s. 61).

Grundtvig sendte et eksemplar af *Nyaars-Morgen* til Ingemann sammen med et brev af 3. september 1824. I sit takkebrev af 5. september kalder Ingemann bl.a. digtet for en drøm og skriver, at det hensatte ham i en "besynderlig drømmeagtig Stemning" (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 25). Grundtvig svarer i et brev et par dage efter, at erindringer om det forbigangne og anelser om det tilkommende ikke kan være meget andet end netop drøm. Af samme brev fremgår det, at Grundtvig stadig regnede med muligheden af at udvandre fra Danmark, en tanke, Ingemann efterfølgende finder ubegribelig (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 26-28 og 31).

Nyaars-Morgen blev ikke genoptrykt i Grundtvigs levetid, men et uddrag på 59 strofer blev bragt som "Forspil" i *Sang-Værk 1* i 1837 (se også tekstredøgørelsen). Svend Grundtvig udgav i 1883 digtet i *Poetiske Skrifter*, bind 5, s. 152-270, og forsynede det med et tillæg, s. 271-283, der for hovedpartens vedkommende udgøres af de kasserede strofer fra syvende sang om "Nordens Svaner". Da Holger Begtrup i 1901 udgav en kommenteret udgave af *Nyaars-Morgen*, kaldte han den derfor "Tredje Udgave", idet han betragtede Svend Grundtvigs tekst som anden udgave. Begtrups udgave inddrog nogle af Grundtvigs egne kommentarer fra den ordbog, han udarbejdede til *Nyaars-Morgen*, kaldet "Glar-Øine" (fasc. 388.88). Begtrups grundige biografisk anlagte kommentar, der udkom igen i en bearbejdet og formindsket udgave i 1925, har været et uundværligt redskab for den senere forskning.

I 2009 udkom en engelsk oversættelse af *Nyaars-Morgen* ved Kristian Schultz Petersen. Oversættelsen med titlen *New Year's Morning - a song about a poet and his people* udelader Grundtvigs forord, men er selvstændigt kommenteret med Begtrups udgave fra 1901 som grundlag.

Anvendt litteratur

- Andersen, Vilhelm (1912) *Dansk Litteratur. Forskning og Undervisning*. København
- Andersen, Vilhelm & Carl S. Petersen (1924) *Illustreret Dansk Litteraturhistorie 1-4*, bind 3: *Det nittende Aarhundredes første Halvdel*. København
- Auken, Sune (2005) *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København
- Balling, Jakob (1998) "Tradition og modernitet i *Nyaars-Morgen*" i *Dansk teologisk tidsskrift*, s. 120-132
- Begtrup, Holger (1901) *N.F.S. Grundtvigs kirkelige Syn 1825*. København
- Behrendt, Poul (1974) *Viljens former. Augustin - Goethe - Grundtvig*. København
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954)
- Blake, William (1811) *Milton a Poem*. London
- Blicher, Steen Steensen (1824) "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog" i *Læsefrugter, samlede paa Literaturens Mark*, udg. af A.F. Elmquist, bind 23. Aarhus
- Borum, Poul (1983) *Digteren Grundtvig*. København
- *Conversationsblad* (1824), nr. 9, 7. oktober 1824, s. 66-71, udg. af Henrik Christian Gottlieb Proft

- Dahl, Per (2010) "Grundtvigs forfatterskab i dansk litteraturhistorisk skrivning" i *Grundtvig-Studier*, s. 31-63
- Eliot, T.S. (1922) *The Waste Land*. London
- Eliot, T.S. (1936-1942) *Four Quartets*. London
- Grundtvig, N.F.S. (1810) *Idunna. En Nytaarsgave for 1811*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1810) *Nytaarsnat eller Blik paa Kristendom og Historie*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1814) *Roskilde-Riim*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1815) *Heimdall. Dansk Nytaars-Gave for 1816*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1816-1819) *Danne-Virke et Tids-Skrift 1-4*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1820) *Bjowulfs Drape. Et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde af Angel-Saxisk paa Danske Riim*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1824) *Nyaars-Morgen. Et Rim*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1825) *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H. N. Clausen*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1826) "Om den sande Christendom" i *Theologisk Maanedsskrift*, hæfte 4, s. 4-24, og hæfte 5, s. 97-118, s. 195-216
- Grundtvig, N.F.S. (1826-1827) "Om Christendommens Sandhed" i *Theologisk Maanedsskrift*, hæfte 6, s. 18-39, hæfte 7, s. 117-153, og hæfte 8, s. 212-244
- Grundtvig, N.F.S. (1832a) *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1832b) "De Levendes Land" i L.C. Hagen (red.) *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom*, s. 197-203
- Grundtvig, N.F.S. (1837) *Sang-Værk til den Danske Kirke 1-8*, bind 1, hæfte 1. København
- Grundtvig, N.F.S. (1848-1851) *Danskeren 1-4*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1877) *Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie, holdte 1838*, udg. af Svend Grundtvig. København
- Grundtvig, N.F.S. & B.S. Ingemann (1882) *Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1821-1859*, udg. af Svend Grundtvig. København
- Grundtvig, N.F.S. (1883) *N.F.S. Grundtvigs Poetiske Skrifter 1-9*, bind 5, udg. af Svend Grundtvig & Georg Christensen. København
- Grundtvig, N.F.S. (1901) *Nyaars-Morgen. Tredje Udgave*, udg. af Holger Begtrup. København
- Grundtvig, N.F.S. (1906) "Brevveksling imellem Nørrejylland og Christianshavn" i *N.F.S. Grundtvigs Udvalgte Skrifter 1-10*, bind 4, s. 228-236. København
- Grundtvig, N.F.S. (1925) *Nyaars-Morgen. Et Rim af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*, udg. af Holger Begtrup. København
- Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig 1-2*, bind 2, udg. af Georg Christensen & Stener Grundtvig. København
- Grundtvig, N.F.S. (1983) *N.F.S. Grundtvigs Prædikener 1-12*, bind 2, udg. af Christian Thodberg. København
- Grundtvig, N.F.S. (2009) *New Year's Morning - a song about a poet and his people*, oversat, kommenteret og udgivet af Kristian Schultz Petersen. København
- Henriksen, Aage (1983) "Fra digter til reformator" i *Efterklange - et Grundtvig-seminar*, s. 80-92. Aarhus
- Høirup, Henning (1954) *Fra døden til livet. Grundtvigs tanker om liv og død*. København
- Ingemann, B.S. (1824) *Waldemar den Store og hans Mænd. Et episk Digt*. København
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter 1-4*. København
- Koch, Hal (1944) *Grundtvig*. København
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København
- Monrad, J.H. (1896) *Studier over Grundtvigske Digte*. København
- Møller, Poul Martin (1843) *En dansk Students Eventyr*. København
- Nyegaard, Marie Louise (2007) "Nyaars-Morgen - historie, fornyelse og fællesskab" i *Grundtvig-Studier*, s. 258-273 og s. 290-291
- Oehlenschläger, Adam (1805) "Aladdin, eller den forunderlige Lampe" i *Poetiske Skrifter 1-2*, bind 2. København
- Paludan-Müller, Frederik (1839-1848) *Adam Homo*. København
- Rønning, Frederik (1907-1913) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede 1-3*, bind 3:1 (1911). København
- Saxo Grammaticus (1818-1823) *Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus fordansket ved Nik. Fred. Sev. Grundtvig, Præst 1-3*. København
- Snorre Sturluson (1818-1822: 1823) *Norges Konge-Krønike af Snorro Sturlesøn fordansket ved Nik. Fred. Sev. Grundtvig, Præst 1-3*. København
- Toldberg, Helge (1950) *Grundtvigs Symbolverden*. København
- Vodskov, Hans Sofus (1884) *Spredte Studier*. København
- Wigh-Poulsen, Henrik (1993) "'Guds Fred og God-Morgen!' Nyaarsmorgen og traditionen" i *Ordet, kirken og kulturen. Afhandlinger om kristendomshistorie tilegnet Jakob Balling*, s. 322-337. Aarhus
- Wordsworth, William (1798-1850) *The Prelude*. London